

חולין מח

משה שווערד

1. שו"ע יורה דעה - סימן לט - דיני בדיקת הריאה:

(א) אין לבדוק אחר שום טריפות מן הסתם, חוץ מן הריאה צריך לבדוק בבהמה וחיה אם יש בה סרכא (ריב"ש ור"י חביב וע"פ); וכל הפורץ גדר לאכול בלא בדיקה, ישכנו נחש. (קהלת י, ז): הגה - ונהגו גם כן לנפוח כל ריאה, אפילו לית בה ריעותא, (ש"ד סימן צ"ב ובדיקות וע"פ); ובקצת מקומות מקילין שלא לנפחה רק אם היה בה סרכא עוברת על ידי משמוש, וכן עיקר (רמב"ם פ"א מרדכי וע"פ):

(י) כל מקום שאסרו סרוכת הריאה אין הפרש בין שתהא הסרכא דקה כחוט השערה בין שתהא עבה וחזקה ורחבה כגודל, ולא כאותם שממעכים ביד ואם נתמעכה תולין להקל, וכל הנהג כן כאילו מאכיל טריפות לישראל:

(יג) יש מי שאומר שהבודק יכניס ידו בבהמה בזריזות בלא רפיון ידים, ואם נתפרקה שום סרכא כשמכניס הבודק ידו, מוציא הריאה לחוץ ובודקה, אם היא סרכא ימצא ראשה בריאה או בדופן; ואם לאו, רירא היא וכשירה; ואין להקל בכך אלא בבהמת ישראל ואין סומכין על קולא זו אלא בבודק כשר וירא את ה' מרבים: הגה - ויש מתירין למשמש בסרכות ולמעך בהם, ואומרים שסרכא אם ימעך אדם בה כל היום לא תנתק ולכן כל מקום שיתמעך תולין להקל; ואומרים שאינו סרכא אלא ריר בעלמא (מהרי"ו וכל בו), ואף ע"פ שהוא קולא גדולה כבר נהגו כל בני מדינות אלו ואין למחות בידם מאחר שיש להם על מה שיסמוכו; ומכל מקום צריך להיות הבודק ירא אלקים שיודע ליהזר למעך בנחת שלא ינתק בכת. ויש מקומות שאין נוהגין למעך ולמשמש בסרכות הורדא אם נסרכה למקום אחר, וכל מקום שתסרך טריפה (כך שמע וכן נראה מלשון הר"ד ן' חייא שבב"י); ויש מקומות שנהגו להקל גם בזה, ולי נראה כסברא הראשונה שלא למעך בורדא ובכל סרכות שהם שלא כסדרן, מאחר שסרכא שלא כסדרן טריפה מוזכר בגמרא ואין חולק עליו, אין לסמוך אדברי מקילין בענין המעוך והמשמוש (וכ"מ מלשון מהרי"ו שאין חלוק); אבל המנהג בעירנו למשמש ולמעך בכל הסרכות, ואין חילוק בין סרכא לסרכא; ונכון לחוש למה שכתבתי, אם לא בהפסד מרובה. עוד נהגו בעירנו להטריף כל סרכות גדיים וטלאים (מצא כתוב) ועגלים הרכים, ולא למעך בהם כלל, כי יש קבלה בזה להטריף כי הסרכא עדיין רכה ומתנתקת על ידי מיעוך:

2. ערוך השולחן יורה דעה הלכות טריפות סימן לט סעיף ג

והטעם שהחמירו בבדיקת הריאה יותר מכל הטרפות מפני שסרכות הריאה הוא דבר מצוי וחששו למיעוט המצוי ואין הבדיקה אלא מפני הסרכות אבל לשאר דברים שבריאיה כמו מראות וחסרון אונות ואוטם ובועות א"צ לבדוק אפילו לכתחלה כמו בשארי טרפות מפני שאין זה מצוי [שם] אלא דזהו ממילא כיון שבדקין אותה מסרכות ממילא נרגיש בה גם ענין אחר ויש מי שכתב שגזרות חז"ל היתה לבדוק כל מיני טרפות שיש בריאה [שמ"ח סעי' א'] ולא משמע כן מכל הראשונים וגם מלשון הטור והש"ע סעי' א' מבואר שאינו כן שהרי כתבו שהצריכו לבדוק הריאה לפי שהסרכות מצויות בה [טור] וצריך לבדוק אם יש בה סרכא וכל הפורץ גדר לאכול בלא בדיקה ישכנו נחש [ש"ע] הרי מפורש דרק משום סרכות חששו ולא לטרפות אחרות [הפמ"ג נסתפק בזה ואין כאן ספק וכן הלב"ש סק"ב השיג עליהם ע"ש]:

3. ערוך השולחן יורה דעה הלכות טריפות סימן לט סעיף יח

בעניני הסרכות וטרפותן נחלקו רבותינו הראשונים רש"י וסייעתו פירשו דאין סרכא בלא נקב והסרכא באה מחמת נקב שמתוך שהריאה שואבת כל מיני משקה [ברכות ס"א ב] והמשקה נעשה עב בתוכה ויוצא מעט מעט דרך הנקב נקפה ונעשה קרום וכך מצא בתשו' הגאונים ואף שהסרכא סותם הנקב ואינו מוציא רוח הא קני"ל קרום שעלה מחמת מכה בריאה אינו קרום דסופו ליסתר [מ"ו ב ד"ה לית] ולפי טעם זה נחלקו רבותינו בסרכא תלויה די"א דטרפה כיון שאין סרכא בלא נקב מה לי אם נסרכה למקום אחר או לא נסרכה סוף סוף הרי היא נקובה [רשב"א ור"ן שם] וי"א דסרכא תלויה אינה מחמת נקב לפי שהסרכא הבאה מחמת נקב היא נסרכת למקום הסמוך לה לפי שדרך הנקב יוצא המשקים ונעשה חוט עב וחזק ונסרך אל מקום אשר יפגע בו אבל סרכא תלויה אינה אלא הפשטת ליחות הריאה ולא בא ממקום נקב [רא"ש סי' י"ד]:

4. ערוך השולחן יורה דעה הלכות טריפות סימן לט סעיף כד

ושיטת רבותינו בעלי התוס' כן הוא דיש סרכא בלא נקב וטעם האיסור הוא מפני שכשהיא שלא כסדרן סופה להתפרק ולינקב עור הריאה וחשיב כנקובה כיון שסופה להתפרק וכל העומד לינקב כנקוב דמי [ר"ן] אבל כשהיא כסדרן מונחת יפה ואינה עומדת להתפרק ולכן כסדרן כשרה שלא כסדרן טרפה וכבר כתבנו בס"ל ל"ה סעי' ו' שאין הסברא מובנת דמה לנו אם סופה לינקב כיון שעתה אינה נקובה ובארנו שם דה"פ דכיון שסופה לינקב יכול להיות שבאמת כבר נקבה וזה שלא נתפרקה משום דאולי התחילה להתפרק ונעשה נקב וחזר ונסתם והוי קרום שעלה מחמת מכה ואינו קרום ואמת שמלשון רבותינו משמע קצת דאפילו אם ברי לנו שעדיין לא נתפרקה היא טרפה מטעם שסופה להתפרק ונקראת שאין כמוה חיה שא"א לה לחיות אבל

דוחק לומר כן שהרי לא התחיל בה מעשה הטרפות שנאמר שסופה למות כיון שעדיין שלימה היא ועוד דמנלן שעדיין לא התחיל להתפרק שמא כבר התחיל להתפרק וניקבה ונסתם הנקב לכן נראה כמ"ש:

5. ספר השל"ה הקדוש - שער האותיות - קדושת האכילה (ח)

עוד שנית בענין משמוש בסירכא למעך בה, שנוהגין העולם ונתפשט הנגע בהרבה מדינות וקהלות, וממעכין אפילו בנסרך שלא כסדרן שהוא טריפות המוזכר בתלמוד. כבר כתב הרשב"א שהעושין כן כאילו מאכילין טריפות בישראל, וכן כתב רבינו ירוחם, וכתב כן בשם רבינו תם ובשם גדולי האחרונים. ורמ"א בהגה"ה שולחן ערוך טור יורה דעה סימן ל"ט (סעיף י"ג), אף שהמובן מדבריו שאין הדבר כשר לעשות כן, מכל מקום לא מיחה, כי כן דרכו שלא לסתור מנהג הנהוג בכל מה דאפשר לקיימו. אמנם קנאת ה' צ-באות תעשה זאת לבלתי שמוע אל המנהג הרע הזה, כי אף בניענוע הריאה שהורה מר יעקב גאון, רבו חולק עליו. ואתם בני בני יצ"ו הנני מצוה אתכם שלא תאכלו בשר הנכשר מכח מיעוץ במקום שהיתה טריפת הסירכא מצד הדין, ולא תקנו בשר מהטבח עד שתדרשו אחר זה, ויושבי ארץ ישראל וכל תפוצות ישראל היושבים במלכות התוגר כולם מטריפין:

6. תוספות רא"ש על חולין דף מח/א

ריאה הסמוכה לדופן אין חוששין לה. והוא הדין סרוכה דתלינן ריעותא בדופן כל כמה דלא חזינא ריעותא בריאה, ואפי' בדיקה לא בעי מדקאמר מר יהודה בין כך ובין כך חוששין לה ועלה קאמר היכי עבדינן ופר"י דקאי אלא העלתה צמחין מכלל דלרב נחמן דאמר אין חוששין אף בדיקה לא בעיא משום דשכיחא טפי שמחמת מכת הדופן תסרך הריאה כי היא נוחה ליסרך, והכי אמרי' לקמן כיון דשגרונא שכיח טפי מפסיקת חוט (על) השדרה אפי' בדיקה לא בעיא. ובהעלתה צמחין מסתבר למימר דחוששין לרב נחמן ואפי' איכא ריעותא גם בדופן כיון דאיתרעאי חזקת ריאה דהעלתה צמחין, כן נראה לי, ומכאן נראה דאין סירכא בלא נקב ולהכי תלינן הסירכא במקום הריעותא דאי יש סירכא בלא נקב וטרפה משום דסופה ליפסק ותיעשה נקב במקום שנסרכה אף אם באתה הסירכא מן הדופן כיון שנסרכה לריאה איכא למימר סופה לינקב על ידי הסירכא ולא מסתבר לחלק דאמרי' כיון שבאתה הסירכא מן הדופן אינה נסרכת כל כך לריאה שתעשה בה נקב על ידי ניתוק:

7. תוספות רא"ש על חולין דף מח/א

מיתנינן סכינא דחליש פומיה. אדרב יהודה קאי דחייש אע"ג דלא העלתה צמחים אבל העלתה צמחים אפילו איכא ריעותא בדופן לא תלינן בדופן כיון דאיכא גם בריאה ריעותא:

8. חדושי הר"ן על חולין דף מח ע/א

אנן אדרבא מתנינן לה. וא"ת ומאי ס"ל והא אי אינקב האי טרפה אי אינקב האי טרפה וכדמסקינן. י"ל דסבירא להו שאין הסרכא אוסרת מחמת ודאי נקב אלא מפני ספק נקב הילכך אפשר בבדיקה, ומהדרינן דאין סרכא בלא נקב וקרום עב הוא שעולה בה ולא מינכר בבדיקה הילכך בדיקה לא מהניא ולא מידי, ולמ"ד נמי שאיסור סירכא מפני שעתידה להתפרק סבירא לן מעיקרא דמפני חשש אם נתפרקה אם לאו הוא שאנו אוסרין אותה ולא מפני שעתידה להתפרק הילכך בבדיקה סגי, ומהדרינן דלית להו בדיקה דכל העשוי להתפרק כאלו נתפרק דמי:

9. שו"ע יורה דעה - סימן מד

(ה) כוליא שהקטינה, טריפה..
(ו) יש מי שכתב שכשאמרו ניטלו הכליות כשרה היינו כשניטלו ביד או כשנבראת כן, אבל אם ניטלה על ידי חולי כיון שהקטינה לפחות מכשיעור כבר נאסרה ואיך תחזור להכשירה כשגמרו לכלות ולהמק; ולפי זה צריך לבדוק אם הכיס שלהם מלא חלב, ניכר שזה תחלת ברייתה, וכשרה, ואם נמצא שם חלל ומקום ריק, ניכר שהיו לה כליות אלא שנימוחו, וטריפה:

10. ש"ך יורה דעה סימן מד

(טו) או כשנבראת כך כו' - כן הוא בכל בו ומהרש"ל שם השיג עליו וז"ל ולא נהירא דהא במתני' קתני ניטל כשרה וכל ניטל (דוק מעשה) [צ"ל משמע ע"י] בני אדם או ע"י חולי הוא (כדלקמן ס"ס נ') אלא ודאי מיירי שניטל ע"י חולי או ע"י אדם ומה שמתמה איך תחזור לכשרותה למה לא תחזור מעצמה מאחר שאינה בידי אדם כמו שמכשירים הריאה דאינקב' וסביך בבשרה אף שקודם הסיבוך היתה טרפה עכ"ל ומביאו הב"ח ואין דבריו נראין דודאי גם הכל בו ס"ל דגם בניטלה כולו כאחד ע"י אדם כשרה וכמ"ש המחבר והדרישה אלא דבא לומר דע"י חולי כשהקטינה לכתחלה איך תחזור להכשרה ול"ד כלל לריאה דאינקבה וסביך בבשרה דהתם עיקר טריפותה משום נקב וכבר נסתם הנקב משא"כ הכא ועוד דהא קי"ל בס"ל ל"ט ול"ו דגבי ריאה לא מהני

סתימה ודופן סותמתה שאני דהו' סתימה דמיעקרא כמ"ש רש"י והפוסקים וכמ"ש בס' ל"ו ס"ק ו' משא"כ הכא וכן כתבו האחרונים:

11. הערות מהרב אלישיב

לא, למעוטי קרום שעלה מחמת מכה בריאה דאינו קרום. וערי רש"י לעיל (מ"ג ע"א ד"ה אינו) דכריאה שניקבה ע"כ סתימה מעיקרא היא, ולכא"ו זה דלא כגמ' כאן. והנה בפסול החזר להכשירו, יל"פ בבי אנפי, או דלא יתכן שיהי' בינתיים טריפה, דצריך סתימה מלכתחילה, ואף אי הסתימה הוי מעליא. ולפי"ז לא יהני אי בעי סבין כבשרא, וזהו שי רש"י הג"ל. ולרבינא י"ל דהא מהני אי הוי טריפה בינתיים, וא"כ החסרון הוא דאי"ז סתימה ורק בכרות שפכה.

יש להוסיף בזה, דהנה לא מסתברא דרש"י יתעלם מהגמ' הכא דכעי שיהי' סבין כבשרא, והוי בינתיים הוי טריפה ואי"ז סתימה מעיקרא. ואולם באמת אף לפירש"י א"ש דהא אית לן כללא בטריפות דאי אית לי' סמא לסתימת הנקב מהני ולא גרע אי נסתם מאליו, ורק בקרום שעלה מחמת מכה לא מהני משום דאינו מחויק. וזה כוונת רש"י דככה"ג אינו טריפה שחזר להכשירו אלא דאינו טריפה. דחשיב סתימה מעיקרא דאיגלאי מילתא דעומד להסתם. (וע"ע שרית שאלת יעב"ץ ח"ב סי' ק"ז).

12. ספר שערים מצוי בהל'

א"ל לית לי פריטי, א"ל אקפן אנא. פריטי הטבחים יקיפו לי כאמנה כו'. ובחשר שואל ומשיב (מהד"ד סי' ר"א) מפרש עפ"י מה דאמרי' במס' יומא (פ"ו). היכי דמי חילול השם. אמר רב בגין אנא דשקילנא כישרא מבי טבחה ולא שלימנא מיך, ומבואר משם דדוקא לאדם חשוב נחשב לחילול השם במה שלא פורע מיד, ולכן א"ל ר' ירמיה דלית ליה פריטי ואינו חוצה לקחת בהקפה, וא"ל ר' יצחק בר יוסף אקפן אנא, שאני אקח בהקפה שאיני אדם חשוב כל כך וליכא חילול השם. וע"ש עוד מה שמפרש בדרך חידוד עפ"י המשל"מ (מכירה פט"ו ה"ג). ובהנה' מלא הרועים כתב בפשיטות דהכא הוי כאתרא דתבעי ושהטבח הולך לתבוע הקפותיו. דאמרי' בגמ' שם דככהאי גוונא ליכא חילול השם.

13. ספר שערים מצוי בהל'

משדר להו לקמיה דר' יהודה בר שמעון דמורי בה משמיה דראב"ש להיתירא וליה לא סכירא ליה. כתב המאירי (ד"ה דבר) דמגמ' כאן מוכח שהחכם הנוטה לאיסור דבכר שרכו מחירין והוא נשאל על אותו דבר, רשאי לומר לנשאל שילך לפלוני חכם שהוא יודע בו שיתירנה, ויש מי שאומר שאף הוא בעצמו יכול לומר לנשאל פלוני ופלוני התירנה, והנשאל סומך על אותה חשוכה להיתר, אע"פ שהוא עצמו נוטה לאיסור.

רב אמי ורב אסי הוו חלפי בשוקא וכו' ולא אמרי להו ולא מידי.
 (בשוקא דרבנן, ע"ד צחות, מקום שיש בו הרבה כללים). הנה הפוסקים כתבו דכיון
 דלא אמרי להו ולא מידי להכי פסקו דבכה"ג כשר. וכ"כ להדיא ב"אשכול". וצ"ע
 דבגמ' לעיל ר' יוחנן לא רצה לקנות הבשר אע"ג דלא אמר לי ולא מידי, ומשום דלא
 היי יכול למחות כיון דלא היי ברור לו דהוי טריפה, ומ"מ מהיכ"ח להכשיר, והכי ס"ל
 נמי לר' ירמי' כר' יוחנן דא"א למחות ומ"מ לא הכשיר. (ולא ראיתי מי שיעורר ע"ז,
 והיי להם זה דבר פשוט).

והנה במעשה דר' יוחנן שלא היי יכול להכשיר כי המאירי (לפי לשון אחד) דלא היי
 יכול לומר שהוא אינו יכול להכשיר אבל אית מ"ד דמכשיר וא"כ כשר, ורק יכול
 לשלוח אותו לשאול לחכם המתיר, דרק מראה מקום הוא לו. והנה דא מילתא דפשיטא
 דאנתו שהוא אחראי וממתנה על הכשרות הרי שאם לא אמר להם ולא מידי היינו
 דאפשר לקנותו, דאף אם היי רק ספק היי צריך למחות, וזה המעשה ברי"ג שהיי המרא
 דאתרא (וחתנא דבי נשיאה) ואם לא אמר להם ולא מידי הרי דזה היי פסק, דאם היי רק
 ספק היי צריך למחות, וכמשי"כ המאירי דאם הו"ל ספק לגבי דידי אינו יכול להכשירו
 מצד מ"ד אחד. ורב אמי ורב אסי אף שהיי רב כבבל שהיי גדול מהם מ"מ הם היו
 ראשי ורבני העיר ואם הם לא אמרו להו ולא מידי הרי שזה פסק. ולגבי ר' ירמי' צ"ל
 דהיי אדם אחר שהיי הפוסק בההיא אתרא, (וכנ"ל), ואם לא אמר מידי אי"ז כלום,
 דאינו אחראי ע"ז.

הדיא מחטא דאשתכח בחיתוכא דריאה.
 פרשיי לאחר שנחתכה נמצאת כאחד
 החתיכות. [וכתב הביי (יר"ד סי' קיט) בשם
 הארחות חיים (הלי' טרפות סי' כח אות יח)
 מעשה במחט שנמצאת בריאה בתוך הבשר
 לאחר חיתוכה ואסרו הבהמה, ומה שמכר
 וקיבל המעות נמנו וגמרו שלא יחזיר, מפני
 שהאיסור אינו דאי, אלא מפני הספק אסרו
 הבהמה, שאי אפשר לבדקה בנפיהה, ולענין
 ממון המוציא מחבירו עליו הראיה.] וכתב
 בתשו' הריב"ש (סי' תצט) אע"פ שאינו אסור
 אלא מספק והמוכר מוחזק ברמים הוי מקח
 טעות, דכיון דמספיקא פרשיי אינשי מינה אין
 לך מום גדול מזה כו'. ועיי' בשו"ע ורמ"א
 (שם סי' ד).